

Kitap Tanıtımı/ Book Review

Jean-Paul Roux, *Le roi: Mythes et Symboles* (Kral: Mitler ve Simgeler), Çev: Nuri Fudayl Kıcıroğlu, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2021.

Nabi Semizoğlu*

(ORCID: 0009-0007-2340-6731)

Makale Gönderim Tarihi
20.01.2025

Makale Kabul Tarihi
03.02.2025

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Semizoğlu, N., "Kitap Tanıtımı/ Book Review: Jean-Paul Roux, *Le roi: Mythes et Symboles* (Kral: Mitler ve Simgeler), Çev: Nuri Fudayl Kıcıroğlu, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2021", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 10/1 (Mart 2025): 1371-1384.

APA: Semizoğlu, N. (2025). Kitap Tanıtımı/ Book Review: Jean-Paul Roux, *Le roi: Mythes et Symboles* (Kral: Mitler ve Simgeler), Çev: Nuri Fudayl Kıcıroğlu, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2021. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 10 (1), 1371-1384.

Değerlendirmesi yapılan çalışma Jean-Paul Roux'nun *Le roi: Mythes et Symboles* adlı kitabının Nuri Fudayl Kıcıroğlu tarafından *Kral: Mitler ve Simgeler* adıyla Türkçeye yapılan çevirisidir. 1995 yılında Fransızca orijinali yayınlanan çalışmanın Türkçeye çevirisi ilk defa 2020 yılında yapılmıştır. Bu çalışmada Haziran 2021 tarihinde 2. baskısı yapılan Türkçe çevirisi esas alınacaktır.

* Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Türkiye, nabistemiz@gmail.com.
Ph.D. Candidate, Marmara University, Institute of Turkish Studies, Main Discipline of Turkish History, Discipline of Medieval History, Türkiye.

Bu eserin yazarı Jean-Paul Roux 1925 yılında Paris'te doğmuştur. INALCO (Yaşayan Dođu Dilleri Okulu), École du Louvre ve École Pratique des Hautes Études'de eğitim görmüştür. Birçok Dođu dilini öğrenmiş, Bilimsel Araştırmalar Ulusal Merkezi (CNRS)'de çalışmış, École du Louvre'da profesörlük yapmış ve İslâm sanatları hakkında dersler vermiştir. Yakındoğu ile Asya üzerine ve karşılaştırmalı din tarihi hakkında birçok eser yazmıştır. 2003 yılında Louvre Müzesi'ne İslâm sanatları bölümü onun öncülüğünde açılmıştır. Jean-Paul Roux 2009'da vefat etmiştir (s. 4).

Kral imgesi üzerine kapsamlı bir çalışma yapan Jean-Paul Roux, eserinde tarih boyunca var olan neredeyse tüm Dünya uygarlıklarındaki ve ilkel kabilelerdeki kral kavramını incelemiştir (s. 16). Yazar amacının kral imajının tasvirini, örneklerle açıklamaya çalışmak olduğunu belirtmektedir. Bu konuda ciltler dolusu bol malzemenin olduğunu, bu nedenle ayrıntılara girmediğini, kendisinin söylediklerine uyan ya da uymayan örnekleri temel almadığını sadece *kral* imgesini temsiliyet kabiliyeti olan örneklerle anlatmaya çalıştığını ifade etmektedir (s. 15). Roux, çalışmasının bir arkeolojik çalışma olduğunu günümüzdeki olaylara neredeyse hiç temas etmediğini belirtmektedir. Eserine monarşi rengini oldukça fazla bulaştırmış olduğunu, fakat bunun gerçekliği yansıtmak için elzem olduğunu savunmuştur (s. 17). Ayrıca yaptığı kral tanımında kralın herşeyden önce dini bir nesne olduğunu belirtmektedir. Ona göre kralın görevi insanüstü ile insan arasında bağ kurmaktır. Bu yüzden dini bir meşruiyeti olmayan kral olamaz (s. 14). İktidarı ele geçiren böyle bir kişi ancak bir tiran ya da gasıp olabilir. Bu yüzden aslında çalışmasına *Kutsal Kral* ismini vereceğini fakat laf kalabalıklığına düşmemek için bundan vazgeçtiğini belirtmektedir. İnsanlar krallara o kadar büyük sorumluluklar yüklemiştir ki yazarın ifadesiyle kriz zamanlarında Tanrı ile insanı onda birleşmiştir (s. 14). Bu düşünceye önem veren yazar çalışmasında bu nedenle Hz. İsa, Hristiyanlık ve Fransa kralı gibi kişi ve kavramlara oldukça geniş yer ayırmıştır (s. 14-16). Yazara göre materyalizm ve dinsizlik galebe çaldığında kral ölmüştür (s. 14).

Jean-Paul Roux, çalışmasını 9 ana bölüm ve bunların altındaki alt başlıklardan oluşturmuştur. Bu bölümler sırasıyla *Monarşi* (s. 21-52), *İnsan Kral* (s. 53-101), *Tanrısal Kral* (s. 102-147), *Tanrı İnsan* (s. 148-

186), *Kralın Yaşamı ve Ölümü* (s. 187-237), *Kralın Eşyaları* (s. 238-277), *Kral İsa* (s. 278-302), *Hristiyan Kral* (s. 303- 351), *Kral, Kilise ve Soyluluk* (s. 352-396) şeklindedir.

Jean-Paul Roux, çalışmasının ilk bölümü olan *Monarşi* bölümüne, kavramın kökeni üzerinde durarak başlamaktadır. Monarşinin temsilcisi olan kralın ilk defa nasıl ortaya çıktığıyla ilgili teorileri inceleyen yazar, bu konuda ileri sürülen peter familias (baba-kral), asker-kral, büyücü-kral, semavi monarşi görüşlerini reddeder. Ona göre bu görüşlerin hiç biri gerçeği tam olarak yansıtmamaktadır. Baba ile kralın karakteri farklıdır bu nedenle birini diğersinin genişlemiş hali olduğunu kabul etmek tehlikelidir (s. 24). Kral savaşçı bir fatih olabilir ama onu kral yapan savaş ya da fetih değildir (s. 24). Kral bir büyücü olabilir, ama kral olması büyü güclere sahip olmasına bağlı değildir (s. 27). Kral kraldır, kimsenin dolduramayacağı yeri dolduran, kendine münhasır özerk bir şahsiyettir (s. 31). Kral otorite sahibidir ve bu otorite insanların arasındaki bir anlaşmadan veya cari bir cebirden ileri gelmez. Otorite kendi ayakları üstünde durur ve ayan beyan ortadadır (s. 31). Kral ilahi olanla sıkı sıkıya bağlıdır ve kendi başına tüm insanlığı temsil eder (s. 31).

Yukarıdaki açıklamalardan sonra monarşinin diğers yönetim biçimleriyle kıyaslamasına giren yazar, çoğunlukla bir monarşide bir cumhuriyetten daha fazla demokrasi olduğunu savunur (s. 33). Ayrıca monarşinin insanlık tarihinde göçebelikten sonra yerleşiklik ve tarımla doğduğu tezine karşı çıkar ve dini metinlerde sıkça görülen *çoban-kral* imgesini örnek verir (s. 33). Kralın en ilkel topluluklarda bile mevcut olduğunu ileri sürer (s. 51). Mutlak krallık ve diktatörlük kavramlarına değinen Roux, mutlak krallığın tarih boyunca asla var olmadığını ileri sürer (s. 36). Diktatörlüğü ise bunun bir istisnası olarak kısa süreli totaliter bir yönetim olarak görür. Diktatörlük monarşinin sahip olduğu etik ve dini temellere sahip olmadığı için kraliyet dokusuyla uyuzmaz. Krallık iktidara süreklilik kazandırırken diktatörlük ise bu konuda acizdir (s. 37). Monarşi kendini sınırlar içinde tutan ilkeler sayesinde diktatörlüğü dışlar (s. 36). Her monarşi, görenek, din, ahlak ile ona ilham ve meşruiyet veren felsefeye sınırlandırılır. (s. 37). Bu konuda Fransa kralı ve Osmanlı padişahını örnek veren yazar, bu iki şahsiyetin de sınırlandırılmış iktidar çerçevesinde yönetim sergilediğini öne sürer (s. 37). Bu kısımdan sonra kral ve imparator kıyaslamasına girişen yazar,

neticede bu iki şahsiyetin de özünde aynı temellere sahip olduğunu ifade eder (s. 41). Daha sonra monarşi ve cumhuriyet karşılaştırması yapan Roux, monarşinin evrensel olduğunu söyler ve bu yasaya istisna oluşturan birkaç örnekten biri olan Yunan demokrasisi ve Roma cumhuriyetini incelemeye koyulur. Bu örnekler tarihte her ne kadar başarılı yerlerini alsalar da nitelikleri aslında algılanandan farklıdır. Cumhuriyet ancak sınırlı bir toprak parçası üzerinde ve az sayıda seçmenle işlediği zaman etkili olmuştur (s. 48). Krallıkları yıkarak demokrasi ve cumhuriyet rejimlerini tesis edenler bu uygarlıklarda bu dönüşümü gerçekleştirenler aslında aristokratlardı. Yönetimi elde tutan bu aristokrat sınıfına karşı halk iktidarın dışında bırakılmıştı. Bu rejimlerde zaman içinde yozlaşmalar görüldü. Politikacıların etik dışı uygulamaları, yaşanan karışıklıklar, filozoflar nezdinde monarşiye dönüşün tek çare olduğu düşüncesini filizlendirmişti (s. 44). Nitekim politikanın iyice yozlaştığı, anarşinin had safhaya ulaştığı zamanda ortaya çıkan bir kralın kendi egemenliğini dayatması yadsınacak bir hareket değildi. Yunanistan’da bunu Makedon kralı II. Filip ve oğlu İskender yapmıştı, Roma’da ise imparatorlar bu zorunlu dönüşü sağlamıştı (s. 45, 49). Zira yazara göre “kraliyet ideolojisi başvurulacak son raddedir ve her zaman yeniden canlandırılır” (s. 46). “İnsan her zaman monarşiye yatkındır” (s. 50).

İkinci bölüm olan *İnsan Kral* her toplumun kendisini dünyanın merkezinde tasvir ettiğini, kralın bu toplumu temsilen en merkezdeki kişi olduğundan bahsedilmekle başlamaktadır (s. 53-59). Merkezdeki kişi olarak tüm dünyaya hükmetmelidir. Birçok farklı toplumda bu anlayışın izleri görülmektedir. Hepsi farklı inanç, kültür ve geleneklere dayansa da evrensel hakimiyet anlayışı ortak paydalarıdır. Örneğin yazara göre Osmanlı iktidarının cihan hakimiyeti mefkûresi İslâmîyet, Roma (Bizans) ve bozkır iktidar anlayışı geleneğine dayanmaktadır (s. 57). İnsan-kral gök, yer ve insan arasında aracı olan kişidir (s. 60-61). Bu aracılık ona eşsiz bir özellik kazandırmaktadır. Bu eşsiz özellik (iktidar imgesi) her toplumda benzer manaya gelecek şekilde farklı kelimelerle anlatılmıştır. Örneğin İranlılardaki *khvarenah*, Türklerdeki *kut*, Moğollardaki *su*, Antik Mısırlılardaki *ka* ve *heka*, Cermenlerdeki *mettr* ve *megen*, Madagaskarlılardaki *hasinaya*, Endonezyalılardaki *ehela*, Tibetlilerdeki *liyın*, İnkalardaki *huaca* ve Çinlilerdeki *tö* vb. gibi (s. 61-65). Kralın bu olağanüstü özelliği onu milleti nezdinde tek temsilci yapar.

Yani kral ve milleti özdeşleşir. Kralın uğradığı bir felaket milletin uğradığı felaket olur. Örneğin düşmanları Türk kağanını öldürdüğünde şunu söylemiştir: “Kağanlarını öldürdüm ve Türk halkı da öldü” (s. 68). Bu kısımlardan sonra uzun bir pasaj halinde kralın toplum için ne ifade ettiğiyile ilgili diğer fenomenler incelenmiştir. Örneğin alemin kralı olduğu için takvim hazırlamak kralın görevidir, verimlilik ve bereket kralla özdeşleştirilir. Verimlilik ve bereket ritüelleri kral tarafından yönetilmelidir. Yazar daha sonra kralın beşeri özelliklerini daha çok vurgulayan pasajlara geçmiştir. Kral yanılabilir ve yaralanabilir. İlahi olanla bağlantılı olacağı nedeniyle doğru seçilmelidir. Fiziksel bir kusura sahip olmamalıdır (s. 79-83). Kral özel ve hassas olduğu için sıkı olarak korunmalıdır. Bu nedenle etrafı yasaklarla ve protokol kurallarıyla donatılmıştır. Hatta krallar için söz konusu olan bu yasak, tabu ve protokol kuralları çekilmez bir hale de dönüşebilir ve diğer kişilerin kral olma ihtirasını dizginler (s. 83-85). Ayrıca birçok toplumda kralın daha genç ve dinç bir bedende yeniden tezahür etmesi için yaşlanan ve hastalanan kralın öldürülmesi de krallığın cezbedici olmayan özelliklerinden biridir (s. 89-91). Kral beşer olsa da toplum nazarında doğanın iyi işleyişinden sorumludur. Bu nedenle kıtlık, salgın gibi afetlerde o sorumlu tutulur, toplumun günahlarının kefaretinin onun ödemesi beklenir. Halkının menfaati için kurban edilebilir. Kralın refah getirememesi iktidardan alaşağı edilmesi ya da öldürülmesi için yeterli sebep olabilir (s. 93-95). Kralın öldürülmesi ise başlı başına ayrı bir konudur. Kral alelade biri gibi öldürülemez. Türkler, Moğollar, bazı Asyalı ve Afrikalı kabilelerde kralın kanı kutsal olarak atfedildiği için toprağa dökülmesine müsaade edilmez. Boğma, yakma, açlığa terk etme gibi kansız öldürme yöntemlerine başvurulur (s. 95-96).

Üçüncü bölüm olan *Tanrısal Kral*'da kralın kutsallığı ve ilahi olanla bağı incelenmiştir. O kutsi bir varlık olduğu için onu diğer insanlardan ayıran bazı alâmet-i fârikalar vardır. Bu alâmetler toplumdan topluma çok farklılaşabilir ama neredeyse hepsinde mevcuttur. Bunlar kralın hayatı boyunca ona eşlik edebileceği gibi doğum gibi olaylarda da meydana gelebilir (s. 105). Örneğin kralın istisnai bir cüssesi olması, Çin'in efsanevi imparatoru Huang-ti'nin 24 ay anne karnında kalması gibi örnekler bu kapsamdadır (s. 105). Ayrıca yazara göre çeşitli toplumlardaki totemcilik, kralın bir hayvan atadan geldiği görüşü de onu istisnai kılmakta ve iktidarının alâmetini oluşturmaktadır. Buna örnek

olarak Eski Türklerdeki kurt ana, Afrikadaki hayvan ata örneklerini vermektedir (s. 109-110). Ayrıca krallar tanrısallıklarını ay ve güneşten de alabilmektedir. Örneğin Japon kralları, İnkâ kralları kendilerini güneşin soyundan geldiğini belirtmektedir (s. 111). Bir başka açıdan ise yukarıda da değinildiği gibi kralın Tanrı ile insanlar arasındaki bağ olduğu düşüncesidir. Bu düşünce bazı toplumlarda kralı *Tanrı'nın yeryüzündeki oğlu* konumuna getirerek ona tanrısallık atfetmektedir. Özellikle Uzakdoğu toplumlarında (Çin, Tibet, Tayland, Kore, Japon) bu anlatı yaygındır fakat Afrika toplumlarında da benzer anlayışlar görülmektedir (s. 115-117). Krala tanrısallık özellik veren diğer husus kraliyet eşyasıdır. Ancak bir kral, gök tarafından kendisine verilen bir kutsal eşyaya sahip olabilir. Bu eşya boyunduruk, balta, kadeh, mücevher, ayna, kılıç vb. olabilir. Ama çoğunun ortak özelliği kraliyet metali olan altın olmasıdır (s. 119-120). Daha sonra çeşitli medeniyetlerdeki krallığın ilahi karakterini incelemeye koyulan Roux, bu anlamda Antik Mısır, Mezopotamya, Eski İran, İsrail, Hitit, Makedon hanedanı ve Yunanistan, Roma, Türk-Moğol, Toltek ve Aztek, Kara Afrika (Sahra Altı Afrika) uygarlıklarını incelemiştir. Ayrıca Budizm ve İslâmîyetteki yönetici kavramlarını da bu açıdan değerlendirmiştir (s. 120-147).

Dördüncü bölüm olan *Tanrı İnsan*, birçok halkta kralın insani ve ilahi doğanın birleşimi olduğuna dair düşünceyi açıklamakla başlar. Kralda ilahi hiçbir şeyin olmaması neredeyse mümkün değildir. O en azında maddi ve manevi dünyanın kesişimi, en aşırı uçta ise hem insan hem tanrıdır. Bu kraldaki ilahi ve beşeri doğa aslında tezat görünür. Fakat bu durum onun birliğini ifade etmektedir. O kendinde tezatları birleştirir (s. 148-150). Bu kısımdan sonra *semavi vekâlet* konusuna giren yazar, özellikle Çin ve bozkır halkları üzerinde semavi vekâletin nasıl işlediğini açıklar. Ona göre kral hükümlerliğini gökten vekâlet yoluyla alır. Gök isterse vekâleti alıp başkasına verebilir. Halkın memnuniyetsizliği, doğadaki düzensizlikler kralın vekâletinin sona erdiğine işaret etmektedir. Yazara göre gök ve halk uyum içinde olursa kralda semavi vekâlet vardır (s. 150-153). Çünkü Çinli filozof Meng-tseu'nun dediği gibi "Gök görür ama halkın gözüyle görür. Gök iştir ama halkın kulaklarıyla iştir" (s. 153). Bir başka deyiş ise şöyle demektedir: "Halkın sevgisini kazanan iktidarı kazanır, halkın sevgisini kaybeden iktidarı da kaybeder" (s. 153). Yönetimi bozulan, sorumluluklarını yerine getirmeyen krala karşı isyan ve devrim hakkı doğar. Çin'de, Hint'te, bozkır halklarında,

İbranilerde, Roma'da bu anlayışın tezahürleri görülür (s. 153-155). Daha sonra kraliyet ruhbanlığı başlığını açan yazar din ve kraliyet, rahip ve kral karşılaştırmalarına girer (s. 156-157). Yazara göre ilahi olan, krala vasıtalar ya da rüyalar aracılığıyla ilahi emirlerini bildirir (s. 167-169). Öldürme hakkı ancak krala aittir çünkü öldürme hakkı denetlenmeden herkese verilemez. Ancak ilahi olanla bağı olan kral buna yetkindir (s. 169-170). Ayrıca savaş ve av gibi şiddet içeren faaliyetlerde kralın sorumluluğundadır ve ancak onun katılımı ya da izniyle icra edilebilir (s. 171-174).

Beşinci bölüm olan *Kralın Yaşamı ve Ölümü*, tahta çıkma yönetemlerini açıklamayla başlamaktadır. Bu anlamda intihap (seçim) ve irsiyet gibi iki olağan yöntem dışında darbe gibi olağandışı bir yöntem mevcuttur (s. 187). Monarşilerde devamlılığın esas olduğunu ifade eden yazar (s. 188), bu yöntemleri incelemiş ve zayıf yönlerini vurgulamıştır. Örneğin tarih boyunca yapılan kral seçimlerinde yöntem demokratik değildir, kralı ancak soylu olarak nitelendirilebilecek kişiler seçmektedir (s. 189). Ayrıca bazen bu seçim Roma'da olduğu gibi daha fazla alkış alan kişinin imparator seçilmesi gibi gülünç sınırlara da yaklaşabiliyordu (s. 189-190). Yazar devamlılığın en iyi sağlandığı yöntemin irsiyet olduğu kanaatinde. Mevcut düzen ancak bu yöntemle en iyi şekilde korunabiliyordu (s. 191). İrsiyet sisteminde ise en önemli problemlerden biri halefiyet düzenlerinin geliştirilmesiydi. Her ne kadar birçok toplumda en büyük oğulun halef olması benimsense de bu kati kurallara dayanmıyor sık sık ihlal ediliyordu. Roux, halefiyet sistemi noktasında tarihte en büyük ızdırap çekenlerin Türk-Moğol hanedanları olduğunu belirtmektedir (s. 193). Bu toplumlarda kralın ölümüyle hanedan üyeleri arasında çetin savaşlar başlamaktadır. Halefiyet düzeninden sonra kralın cülusunun (tahta çıkma) kendi toplumu nezdinde nasıl algılandığı hakkında incelemelere girişen yazar bu konuda çeşitli toplumlardan örnekler vermektedir. Cülus, birçok toplumda yeni bir doğuş, zamanın yenilenmesi gibi algılanmaktadır. Bu nedenle tahta çıkan hükümdara yeni bir isim de verilmektedir (s. 198-202). Bu bölümden sonra kraliçelerin ve prenseslerin iktidar içerisindeki konumunu ve kralların ona yaklaşımlarını konu edinen yazar bu konuda çeşitli bilgiler vermektedir (s. 211-216). Daha sonra diktatörlük anlamında kısa bir monarşi ve cumhuriyet karşılaştırmasına giren yazar, diktatörlüklerin cumhuriyet ya da devrimlerden ortaya çıktığını, monarşinin ise böyle bir

duruma yol açmadığını belirtmektedir (s. 221). Bu bölümün son kısımlarını kralın ölümü ve defni konusuna ayıran Roux, kral ölümünün kendi toplumunda nasıl algılandığı, defin işlemlerinin nasıl gerçekleştiğiyle ilgili açıklamalarda bulunmaktadır (s. 224-230). Kral mezarlarının nasıl inşa edildiği, öte dünyadaki kral imgesi ve merhum krallar kültleriyle ilgili toplumlar nezdinde verilen bilgilerle bölüm sonlanmaktadır (s. 230-237).

Altıncı bölüm olan *Kralın Eşyaları* bölümünde kralın sahip olduğu eşyaların onun için nasıl bir hakimiyet alâmeti haline geldiği ve bu eşyaların kraliyet itibarına haiz olduğu anlatılmaktadır. Öyle ki, bu eşyaları kaybeden bir kral iktidarını da kaybedebilir. Kralın eşyasının benzerleri başka insanlarda da olsa da kralın eşyası onlardan çok daha üstün, haşmetli ve eşsizdir. Muhakkak teklifiğini betimleyen bir remzi bulunmaktadır. Eşyalar gibi kralın kılığı da onun iktidarını temsil eder. Örneğin giydiği kraliyet elbisesinde yaka kısmı yuvarlak ise bu göğü, yaka kare ise bu arzı temsil eder. Kral kıyafetiyle gök ya da arzın tam merkezindedir ve iktidarı sembolize eder (s. 240-241). Bu kısımdan sonra çeşitli kraliyet eşyalarının (hakimiyet alâmetlerinin) tanıtımına girişen yazar, pabuç, tüy, kuşak, mücevher, mendil, taht, taç, tahtirevan, sinek fırçası, kılıç, ok, yay, asa, güneşlik, kupa gibi nesnelerin iktidar alâmeti olarak nasıl kullanıldığını açıklamaktadır (s. 241-276).

Jean-Paul Roux, çalışmasının son kısımları olan yedinci, sekizinci ve dokuzuncu bölümleri Hristiyanlık, Hristiyan Avrupa kralı ve kilise tarihi üzerine ayırmıştır. Yedinci bölüme verdiği isim olan *Kral İsa* bölümü, daha çok Hz. İsa'nın hayatına ve onun nasıl bir kral olarak algılandığıyla ilgilenmektedir. Bu bölümde daha çok insanların özellikle de Yahudilerin beklediği kurtarıcı bir kral figürüne atıf bulunmaktadır. Yahudilere göre Hz. Davut soyundan savaşıcı bir monark ortaya çıkacak, onları Roma boyunduruğundan kurtaracak ve egemenliğini dört bir yana yayacak, herkesi itaat ettirecektir. Fakat Hz. İsa nezdinde böyle bir kral bulamayan Yahudiler onun aleyhine dönecek, onu Roma valisine teslim ederek öldürülmesini talep edeceklerdi (s. 280-297). Bu bölümde yazar sık sık Hristiyanlığın dini metinlerine başvurmuştur. Yazarın çıkardığı sonuç hiçbir dünyevi kraliyet alâmetine sahip olmamasına rağmen Hz. İsa'nın bir kral olarak değerlendirilmesi gerektiğidir (s. 279). Bu bölümde yazarın sık sık Hz. İsa ile krallık arasında paralellikler kurduğu

görülmektedir. Yazarın da ifade ettiği gibi ilginç noktalardan biri Hristiyan kralın egemenliği düşüncesidir. Çünkü kendi metinlerine göre de Hz. İsa krallığının bu dünyada olmayacağını ifade etmişti, bu nedenle kilise dünyevi tahakküm kurma konusunda takipçilerini uyarmalıydı. Hristiyan monarşiler ise Hz. İsa'nın öğretisini yaymak için hareket geçtiklerinde bu sorunsalla karşı karşıya kalmaktaydı (s. 278-302).

Hristiyan Kral adlı sekizinci bölümde yazar, Hristiyanlıktan sonra, konumuna yerleştirilmeye çalışılan krala değinmektedir. Ona göre Hristiyanlık monarşiyi ve kralları yok etmemiştir, tam tersi onlar sayesinde iktidara gelmişti. Roux'a göre Hristiyanlık, kavramları, kültleri ve ritüelleri Hristiyanlaştırmıştı. Tarihin akışı içerisinde Hristiyan dünya, Roma gelenekleri, Cermen gelenekleri ve İncil gelenekleriyle yoğrulacak bu üç geleneğin potasında eriyecekti (s. 304). İktidar, Hristiyanlığa göre Tanrı'ya aitti ve ondan geliyordu (s. 306). Kral, Tanrı'nın inayetiyle kraldı (s. 308). Bu anlatımlardan sonra Hristiyan Avrupa krallarına özellikle de Hristiyan Fransa krallarına odaklanan yazar, krallık imgesini bu krallar üzerinden anlatmaktadır. Krala duyulan tazim, kurtarıcı kral, kraliyet kültürü, yetki töreni, taç giyme, monarşinin dokunulmazlığı, kraliyet imtiyazları, halk ve kral arasındaki ilişki, adalet, kralın doğaüstü güçlere sahip olması gibi konular bu eksen üzerinden anlatılmaktadır (s. 303-351). Bu bölümde yoğun bir Fransa kralları anlatımı bulunmaktadır.

Dokuzuncu bölüm olan *Kral, Kilise ve Soyluluk* da hükümdarlar, ruhbanlar ve soylular arasındaki ilişki iktidar nezdinde incelenmektedir. Bu şahıslar arasındaki ilişkiler çetrefillidir. Hristiyan Avrupa'da sorun büyüktür. Birbirlerine hem muhtaç hem de kendilerine iktidar alanı açmak için rakip olan bu hizipler arasındaki mücadeleler asırlar boyunca devam etmiştir. Konuya ilk olarak Roma piskoposunu yani papayı anlatarak giren yazar, papalığın güçlenmesi, Galya ve İspanya'nın Hristiyan oluşu, Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu ile papalık arasındaki ilişkiler, papalığın gücünün zirveye ulaştığı XII. ve XIII. yüzyıllardaki gelişmeler, krallar ve papalar arasında sık sık meydana gelen sürtüşmeler, Fransa ile papalık, Bizans ile papalık arasındaki ilişkiler gibi konuları anlatmaktadır. Daha sonra krallığa geçmedeki irsiyet ve intihap (seçim) yöntemi tartışmasına geri dönen yazar, özellikle Fransa tarihi üzerinden bu tartışmayı tekrar analiz eder. Merovenj sistemini aristokrasiye fazla serbest alan bırakmasıyla suçlar.

Karolenjler üzerinde de soyluların seçimi sorunu üzerinde durur. Ona göre intihabi sistem, soylulara aşırı iktidar alanı bırakır, demogojiye yol açar ve kralın çevresinde al gülüm ver gülüm ilişkisi meydana getirir (s. 379). Ortaçağ'da feodalitenin hakim olmasıyla soylular iyice güçlenecek, krallar onlara başvurmadan icrada bulunamayacaklardır. Krallarla soylular arasında birbirlerine tahakküm kurma mücadelesi asırlar boyunca devam edecektir. XIV. Louis (1643-1715) soyluların gücünü kırmaya çalışsa ve onları ehlileşirmeye çalışsa da yazara göre soylular daha sonraki dönemlerde intikamlarını alacaktır. Fransız devrimi (1789) bile burjuvalarla soyluların işbirliği ve onların halkı devrime kışkırtmasıyla gerçekleşmişti (s. 391). Devrimi savunan birçok filozof bile soylu sınıftan geliyordu (s. 391). Fransız devrimi kraliyete büyük darbe vurmuş, günümüze kadar hala bazıları devam etse de birçok krallığın yıkılmasına yol açan süreci başlatmıştı (s. 394-395).

Jean-Paul Roux'un bu eserinin oldukça kapsamlı bir çalışmanın ürünü olduğu anlaşılmaktadır. Yazar, kral imgesi üzerinden neredeyse tüm dünya tarihi üzerinden başarılı bir tasvir çalışması yapmıştır. Tarihteki gelişmiş uygarlıklardan en ilkel kabilelere kadar geniş bir perspektifte yapılan bu çalışma kral imajının toplumlar nezdinde nasıl algılandığıyla ilgili mühim bilgiler ve karşılaştırmalar vermektedir. Bu nedenle kral ve iktidar kavramları üzerine çalışan araştırmacılara önemli katkılar sunmaktadır.

Oldukça kapsamlı olan ve faydalı bilgiler veren Jean-Paul Roux'un bu eserinde bazı tenkit edilecek hususlar da bulunmaktadır. İlk olarak yazarın önsözde de itiraf ettiği gibi kitap oldukça monarşi yanlısı bir çalışmadır (s. 17). Yazar, bununla gerçeği yansıttığını ifade etse de (s. 17), eserde genel olarak monarşinin olumlu taraflarının öne çıkarıldığı, olumsuz taraflarının göz ardı edildiği görülmektedir. Yazar krallığın, iktidarın devamlılığını sağlamada olumlu yönünü vurgulasa da (s. 188), tarihteki bazı kralların ve çevresindekilerin keyfi uygulamalarına, zalim idarelerine ve basiretsiz faaliyetlerine çok az temas etmektedir. Eserde sürekli monarşi dışı rejimlerin handikaplarına değinilmekte olup, monarşinin handikapları küçültülmektedir.

Yazarın eleştirilecek başka yönleri ise Batı merkezli bakış açısı ve yüzeyselliktir. Yazarın kendi medeniyetine karşı oldukça ayrıntılı ve analizci bir tutum sergilediği görülmektedir. Kitabın son üç bölümü

tamamen Hristiyanlık tarihi, Avrupa tarihi, kilise tarihi üzerine ayrılmıştır. Kendisi de önsözde Fransa tarihine ayrıcalıklı bir yer verdiğini ifade etmektedir (s. 16). Diğer bazı medeniyet ve kültürlerle ise oldukça yüzeysel bir bakış açısıyla yaklaşıldığı görülmektedir.

Yazar bu eserini, meydana getirmeye çalıştığı bir kitap serisinin ikinci kitabı olarak ifade etmektedir (s. 11). Yazarın bir seri için kitap yazma amacının da etkisiyle kitabın hacmini kısa tuttuğu anlaşılmaktadır. Ama aslında *kral* konusunda, kendisinin de ifade ettiği gibi ciltler dolusu bol malzeme bulunmaktadır (s. 15). Fakat yazar ayrıntıya girmediğini ve benzeyen örnekleri gözardı ettiğini belirtmektedir (s. 15). Yazarın bu hacmi kısa tutma kaygısı, okuyucuyu yüzeyselliğe düşme ve varılan sonuçlar bakımından şüphe duyma noktasına getirmektedir. 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren öne çıkan mikrotarih çalışmaları da göstermiştir ki çıplak gözle bakılarak varılan hakikatler, mikroskop merceği altında çok daha farklı görünmektedir.¹ Bu nedenle yazarın bu konuda neredeyse tüm dünya tarihini inceleme yükünün altına girmesi ve ayrıntılarla ilgilenmemesi hakikatin ne olduğu noktasında şüpheler doğurmaktadır. Bu yüzden bu kadar kapsamlı bir konunun, bir serinin ikinci kitabı olmak yerine, birkaç ciltlik bir eserin konusu olması tarafımızca ilmi yönden çok daha isabetli görülmektedir.

Yukarıda değinildiği gibi yazarın *kral* imgesi üzerine Hristiyan Avrupa tarihi dışında yüzeysel ve yanlı bir tutum sergilemesi bazı yanlışlar yapmasına neden olmuştur. Örneğin İslâmî iktidar ya da Müslüman yöneticiler hakkında yaptığı bazı yorumların hatalı olduğu görülmektedir. Yazara göre İslâmîyette, “her şeye kadir tanrı demek, her kim iktidarı icra ediyorsa onun tanrı tarafından seçildiğini, hoş görüldüğünü ve dolayısıyla meşru olduğunu ifade eder.” anlayışı vardır (s. 140). Yazarın İslâmîyetteki *takdir* ve *rızâ* anlayışlarını gözardı ettiği görülmektedir.² İktidarın kim tarafından ve nasıl icra edilirse edilsin Tanrı tarafından hoş

¹ Peter Burke, *Tarih Yazıcılığında Yeni Bakış Açılırları*, çev. Turgay Sivrikaya, Özge Özdemir, Umur Yener Kara, Kemal Özdil, Ozan Çömelekoğlu, Isık Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, 2020, s. 181-182.

² Ayrıntılı bilgi için bkz. Yusuf Şevki Yavuz, “Kader (Takdir)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi [DİA]*, 24 (2001), s. 58-63; Halil İbrahim Bulut, “Rızâ”, *DİA*, 35 (2008), s. 55-56; Süleyman Uludağ, “Rızâ”, *DİA*, 35 (2008), s. 56-57.

görüleceği anlayışı İslâmî iktidar anlayışıyla bağdaşmamaktadır.³ Yazarın ifade ettiği anlayış ancak bazı Emevî idarecilerinin desteklediği Cebriyye gibi akımlarda vücut bulan iktidar anlayışıyla ilişkilendirilebilir ki, bu durum genel kabul görmemiştir.⁴ Ayrıca yazar sürekli olarak idarecinin Müslüman toplum tarafından kutsallaştırıldığıyla ilgili bir anlayış içerisinde bulunmaktadır. Ona göre “vahyolunan yasanın yeryüzündeki mükellefleri halifeler, ruhanî iktidar kadar dünyevî iktidarı da ellerinde tutardı.” (s. 141). İslâmî iktidar anlayışına göre halifeler ancak Hz. Peygamber’in devlet başkanlığı vasfını tevarüs etmişlerdir. Bu nedenle bir ruhani iktidarları yoktur. Kendi özlerinde bir kutsiyet yoktur. Meşruiyetleri ancak Allah’a ve peygambere itaat ettikleri sürece devam eder.⁵ Yazarın halifelere bu ruhani kutsiyet verme çabası kapsamına Raşid halifeler de denilen ilk dört halifeyi de aldığı görülmektedir ki (s. 141) bu bilgi tamamen yanlıştır. İslâm tarihi incelendiğinde Râşid halifelerin ruhani iktidarı reddettiği, sadece Müslümanların işlerini idare etmek için yönetimi üstlenerek Hz. Peygamber’in sadece devlet başkanlığı vasfını tevarüs ettikleri görülmektedir. İlk halife Hz. Ebû Bekir, halife olunca kendisine söylenen *Halîfetullah (Allah’ın halifesi)* unvanını kabul etmemiş, kendisine *Halîfetü Resûlillâh* denmesini istemiştir.⁶ Ayrıca Müslümanlardan ancak Allah’a ve peygamberine itaat ettiği sürece ona itaat etmelerini talep etmiştir.⁷ İkinci halife olan Hz. Ömer’den beri kullanılan *emîrü’l-mü’minîn* unvanı da bu anlamda oldukça mütevazıdır. O sadece Müslümanların işlerini idare etmek için göreve getirilmiş bir kişidir. Daha sonraki dönemlerde Müslüman toplumunda ortaya çıkan

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Casim Avcı, “Hilâfet”, *DİA*, 17 (1998), s. 539-546; Mehmet Âkif Aydın, “Hükümet”, *DİA*, 18 (1998), s. 468-470; Hızır Murat Köse, “Siyaset”, *DİA*, 37 (2009), s. 294-299; Talip Türcan, “Ülû’l-Emr”, *DİA*, 42 (2012), s. 295-297; Nabi Semizoğlu, *Selçuklu İktidar İmgeleri*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 24.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. İrfan Abdülhamid Fettâh, “Cebriyye”, *DİA*, 7 (1993), s. 205-208.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. İmam Gâzzali, *Nasihatü’l-mülûk: Devlet başkanlarına*, haz. Osman Şekerci, Sinan Yayınevi, İstanbul, 1969, s. 99; Aydın, *a.g.e.*, s. 130; Mehmet Niyazi Özdemir, *Türk Devlet Felsefesi*, Ötügen Neşriyat, İstanbul, 1993, s. 41-44, 123, 187-89; Hamid Dabaş, *İslâm’da Otorite: Peygamber’in Gelişinden Emevî İdaresine Kadar*, çev. Süleyman E. Gündüz, İnsan Yayınları, İstanbul, 1995, s. 135, 145; Niyazi Kahveci, *İslâm Siyaset Düşüncesi: (XV. asra kadar)*, Türk Demokrasi Vakfı, Ankara 1996, s. 69, 70, 149; Avcı, *a.g.m.*, s. 539-540; Semizoğlu, *a.g.t.*, s. 23.

⁶ Avcı, *a.g.m.*, s. 539.

⁷ Mustafa Fayda, “Ebû Bekir”, *DİA*, 10 (1994), s. 103.

halifeyi ululama ve onu *Allah'ın yeryüzündeki gölgesi (zıllullah fi'l-arz)* görme anlayışı daha çok diğer medeniyetlerdeki iktidar anlayışının tesiri ve iktidarın kendisini koruma refleksiyle açıklanabilir. Fakat bu durum İslâm tarihinin ilk dönemlerinde yoktur.⁸

Jean-Paul Roux'un eserinde eleştirilecek bir diğer konu *İktidarın Eşyaları* adlı bölümdür. İktidarın bir başka deyişle kralın hakimiyet alâmetlerini sadece eşyaya indirgemek eksik bir tanımlama olacaktır. Çünkü krallar iktidarlarını sadece sahip oldukları eşyalarla simgelemez, daha farklı maddi ve manevi hakimiyet sembolleri de vardır. Örneğin İslâmî iktidar anlayışında hutbe, sikke, nevbet de birer hakimiyet alâmetidir ve Müslüman yöneticinin iktidarını simgelemektedir.⁹ Diğer toplumlarda da buna benzer kendine özgü maddi ve manevi hakimiyet alâmetlerinin olduğu bilinmektedir. Jean-Paul Roux ise eserinde hakimiyet alâmetlerini eşyaya indirgemiş ve toplumlara özgü hakimiyet alâmetlerini gözardı etmiştir.

Yukarıda tenkit edilen hususlarla birlikte Jean-Paul Roux'un *Kral: Mitler ve Simgeler* adlı eseri ciddi bir çalışmanın ürünüdür. Yazar, kral imgesi üzerinden neredeyse tüm dünya tarihi üzerinden başarılı bir tasvir çalışması yapmıştır. Tarihteki gelişmiş uygarlıklardan en ilkel kabilelere kadar geniş bir perspektifte yapılan bu çalışma kral imajının toplumlar nezdinde nasıl algılandığıyla ilgili mühim bilgiler ve karşılaştırmalar vermektedir. Kral ve iktidar kavramları üzerine çalışan araştırmacıların yukarıdaki eleştirileri de dikkate alarak başvurması gereken önemli bir eserdir.

Kaynakça

Avcı, Casim, "Hilâfet", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi [DİA], XVII, 1998, s. 539-546.

Aydın, Mehmet Âkif, "Hükümet", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi [DİA], XVIII, 1998, s. 468-470.

⁸ Özdemir, *a.g.e.*, s. 40-41, 151-152; Kahveci, *a.g.e.*, s. 109, 329-330; Avcı, *a.g.m.*, s. 539-543; Semizoğlu, *a.g.t.*, s. 23.

⁹ Daha kapsamlı bir örnek vermek için Müslüman bir iktidar olan Selçuklu iktidarının hakimiyet alâmetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Erdoğan Merçil, *Selçuklular'da Hükümdarlık Alâmetleri*, TTK, Ankara, 2007, s. 30-238; Nabi Semizoğlu, *a.g.t.*, s. 45-164.

Bulut, Halil İbrahim, "Rızâ", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi [DİA], XXXV, 2008, s. 55-56.

Burke, Peter, *Tarih Yazıcılığında Yeni Bakış Açıları*, çev. Turgay Sivrikaya, Özge Özdemir, Umut Yener Kara, Kemal Özdil, Ozan Çömelekoğlu, Isık Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul 2020.

Dabaşî, Hamid, İslâm'da Otorite: Peygamber'in Gelişinden Emevi İdaresine Kadar, çev. Süleyman E. Gündüz, İnsan Yayınları, İstanbul, 1995.

Fayda, Mustafa, "Ebû Bekir", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi [DİA], X, 1994, s. 103.

Fettâh, İrfan Abdülhamid, "Cebriyye", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi [DİA], VII, 1993, s. 205-208.

İmam Gâzzali, *Nasihatü'l-mülûk: Devlet başkanlarına*, haz. Osman Şekerci, Sinan Yayınevi, İstanbul, 1969.

Kahveci, Niyazi, İslâm Siyaset Düşüncesi: (XV. asra kadar), Türk Demokrasi Vakfı, Ankara 1996.

Köse, Hızır Murat, "Siyaset", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi [DİA], XXXVII, 2009, s. 294-299.

Merçil, Erdoğan, Selçuklular'da Hükümdarlık Alâmetleri, TTK, Ankara, 2007.

Özdemir, Mehmet Niyazi, *Türk Devlet Felsefesi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1993.

Semizoğlu, Nabi, *Selçuklu İktidar İmgeleri*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.

Türcan, Talip, "Ülü'l-Emr", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi [DİA], 2012, s. 295-297.

Uludağ, Süleyman, "Rızâ", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi [DİA], XXXV, 2008, s. 56-57.

Yavuz, Yusuf Şevki, "Kader (Takdir)", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi [DİA], XXIV, 2001, s. 58-63.